

Predugovorna odgovornost

Čaleta, Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:140944>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za trgovačko pravo i pravo društava
Trgovačko pravo

Paula Čaleta

PREDUGOVORNA ODGOVORNOST

Diplomski rad

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Tomislav Jakšić

Zagreb, travanj 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Paula Čaleta pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Paula Čaleta

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RAZVOJ INSTITUTA	1
3. PREGOVORI	2
4. NAČELO SAVJESNOSTI I POŠTENJA	3
5. ZAKON O OBVEZNYM ODNOSIMA IZ 1978. GODINE	4
6. ANALIZA IZMJENA IZ 2005. GODINE.....	5
7. ANALIZA ČLANKA 251. ZAKONA O OBVEZNYM ODNOSIMA.....	7
7.1. DUŽNOST OBAVJEŠTAVANJA	8
7.2. DUŽNOST MEĐUSOBNE ZAŠTITE	10
7.3. DUŽNOST DOSLJEDNOG I LOJALNOG POSTUPANJA.....	11
7.4. DUŽNOST PRIMJENE ODGOVARAJUĆE PAŽNJE	13
8. PRAVNA NARAV ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU	14
9. PRETPOSTAVKE NASTANKA PREDUGOVORNE ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU....	16
10. OBUJAM ODŠTETE.....	17
11. NOVIJA SUDSKA PRAKSA	19
12. TROŠKOVI SKLAPANJA UGOVORA	20
13. ZASTARA.....	21
14. ZAKLJUČAK	21
15. LITERATURA	23

1. UVOD

U suvremenom poslovnom okruženju, koje karakterizira složenost tržišta i sve opsežniji te sofisticiraniji ugovori, izrazito je važno shvatiti značenje predugovorne odgovornosti. Razumijevanje ovog instituta ključno je za zaštitu subjekata u pregovorima i osiguranje pravne sigurnosti u trgovačkom pravu. Iako pregovori sami po sebi ne obvezuju, zakonodavac prepoznaje potrebu za zaštitom sudionika pregovora. U kontekstu načela dispozitivnosti i slobode ugovaranja istražuje se kako se hrvatski pravni sustav nosi s potrebom za pravnom sigurnošću načelom savjesnosti i poštenja te različitim oblicima regulacije pregovora prije sklapanja ugovora. Ovaj rad istražuje koncept predugovorne odgovornosti, što obuhvaća niz dužnosti poput obavještanja, međusobne zaštite i dosljednog postupanja tijekom pregovora. Fokusirajući se na detaljnu analizu tih dužnosti, istražuje se njihova primjena u praksi uz osvrt na noviju sudsku praksu koja dodatno propituje ovo područje. Važno je istražiti interpretaciju zakonskih odredbi i pristup sudova u dosuđivanju štete, posebno u kontekstu nedostatka specifičnih pravila za predugovornu odgovornost. U analizi zaključujemo o važnosti pravilne primjene načela savjesnosti i poštenja te ograničenjima u dosuđivanju izmakle dobiti.

2. RAZVOJ INSTITUTA

Rudolph Jhering jedan je od značajnijih pravnika 19. stoljeća i začetnik doktrine *culpa in contrahendo*.¹ Njemački pravnik ovu je doktrinu objasnio u svome djelu *Culpa in contrahendo, oder Schadensersatz bei nichtigen oder nicht uzur Perfektion gelangten Verträgen* iz 1861. godine. Poticaj za nastanak ove doktrine bilo je nezadovoljstvo Jheringa tadašnjim njemačkim pravom koje se temeljilo na široko prihvaćenoj teoriji volje. Jhering je smatrao da teorija volje ne može odgovoriti potrebama moderne trgovine te je njezinu strogost pokušao ublažiti stvaranjem novog instituta.² Na taj način stvoreni su temelji za institut koji je pronašao svoje mjesto u njemačkom, ali i u drugim pravnim porecima. Sam institut se konkretnije počeo razvijati tijekom 20. stoljeća u romanskim i germanskim krugovima kao derivat iz općeg načela savjesnosti i poštenja.³ Usporedno s tim, u *common law* pravnim

¹ Klarić, P.; Vedriš, M., Građansko pravo. Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo, Zagreb, 2014. str. 606–607.

² Baretić, M., Predugovorna odgovornost, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 49, br.1, 1999, str. 49–51.

³ Baretić, M., Predugovorna odgovornost za štetu, Odgovornost za štetu i osiguranje od odgovornosti za štetu, Zagreb, 2011, str. 6.

porecima, koji ne poznaju navedeno načelo, razvijeni su različiti instituti kako bi se zaštitili subjekti u pregovorima. Unatoč različitim pristupima predugovornoj odgovornosti i interpretaciji njezine prirode, postoji nekoliko uobičajenih oblika koji se pojavljuju u različitim pravnim sustavima. To uključuje odgovornost za neopravdano napuštanje pregovora, odgovornost za zaštitu druge ugovorne strane u pregovorima, dostavljanje netočnih obavijesti, nedostavljanje obavijesti.⁴

Potrebno je naglasiti da je Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine jedan od rijetkih koji je svojevremeno precizno definirao predugovornu odgovornost.⁵ Nadalje, UNIDROIT načela i Načela europskog ugovornog prava (tzv. Landova načela) primjeri su neformalnih međunarodnih izvora prava koji detaljno razrađuju predugovornu odgovornost te svjedoče o važnosti ovog instituta.⁶

3. PREGOVORI

U trgovačkom pravu pojavljuje se veliki broj ugovora koji imaju izuzetno gospodarsko značenje i kompleksne pravne posljedice. Takvim ugovorima uobičajeno prethode složeni, dugotrajni te financijski iscrpni pregovori. Potrebna su određeno znanja i vještine kako bi se subjekti, koji često imaju suprotne interese, uspjeli uskladiti i sporazumjeti o bitnim sastojcima ugovora. Mogućnost pregovaranja ovisi i o tome koja se vrsta ugovora sklapa, tako da je potrebno naglasiti da kada se radi o formalnim ugovorima, adhezijskim ugovorima, tipskim ugovorima i potrošačkim ugovorima mogućnost pregovaranja može biti znatno smanjena. Kod redovitog načina sklapanja ugovora, stranke su ravnopravne i tu postoji šira mogućnost pregovaranja u odnosu na prije navedene.⁷

Jedno od temeljnih načela obveznog prava je načelo dispozitivnosti. Iz istog načela proizlazi sloboda ugovaranja koja strankama daje određenu slobodu prilikom pregovaranja. Prema tom načelu svatko je slobodan sam odlučiti hoće li i pod kojim uvjetima sklopiti ugovor. Sukladno tome, svaka strana ovlaštena je prekinuti pregovore u bilo kojem stadiju. S druge strane, postavlja se pitanje koliko uistinu pravni promet i tržište mogu biti funkcionalni ako se u pregovorima ne odrede granice. Tako određeni autori objašnjavaju da poštenu i pravednu ugovorni odnosi mogu nastati samo iz pregovora vođenih na isti način. Nadalje, upozorava se

⁴ Baretić, op. cit. u bilj. 2, str. 49–51.

⁵ Ibid., str. 54–55.

⁶ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 7.

⁷ Milotić, I., Pregovori o sklapanju ugovora i predugovorna odgovornost, Pravo i porezi, br. 4, 2019., str. 60–61.

da bi nedostatak pravnog uređenja u pogledu pregovora značajno utjecao na sigurnost pravnog prometa. Slijedom toga, u modernim pravnim sustavima kreirana su različita rješenja koja korigiraju pravno načelo dispozitivnosti i slobode ugovaranja. Tako se najčešće u kontinentalnim sustavima kao protuteža navedenom načelu koristi načelo savjesnosti i poštenja koje obvezuje, ne samo u ugovornoj, nego i u predugovornoj fazi. Navedeno načelo općeniti je korektiv slobodi ugovaranja i pregovaranja. Uz to treba naglasiti kako u pojedinim pravnim porecima raste broj zasebnih dužnosti koje obvezuju u predugovornom stadiju. Uzimajući u obzir potrebu za pravnom sigurnošću, razumljivo je da su pravni poreci pronašli način kako nametnuti pravila i prije nego što se sami ugovor sklopi.⁸

Prema zakonu, sami pregovori ne obvezuju, ali kao što vidimo to ne znači da su oni u potpunosti pravno irelevantni. Zakonodavac je prepoznao potrebu da se zaštite sudionici pregovora, a način na koji je to učinio predmet je ovog rada.⁹

4. NAČELO SAVJESNOSTI I POŠTENJA

Kao što smo prethodno objasnili, predugovorna odgovornost ima svoje temelje u načelu savjesnosti i poštenja. Samo načelo potječe iz rimskog prava gdje se označava kao *bona fides* ili dobra vjera. Zakon o obveznim odnosima u čl. 4. uređuje to načelo te navodi kako su sudionici obveznih odnosa dužni pridržavati se načela savjesnosti i poštenja prilikom zasnivanja obveznih odnosa i prilikom ostvarivanja prava i obveza iz tih odnosa. Načelo savjesnosti i poštenja predstavlja pravni standard koji obveznopravne, a tako i poslovne odnose, upotpunjuje određenim moralnim principima. Upravo zato sam sadržaj toga načela nije unaprijed zakonski određen. Ovdje se radi o otvorenoj normi koja ostavlja sudskoj praksi i pravnoj znanosti da ovo načelo konkretizira. Analizom sudske prakse i stavova pravne znanosti moguće je dobiti malo jasniju predodžbu o samom sadržaju i opsegu primjene ovog načela. Konkretno, u pravnoj znanosti navodi se kako iz tog načela proizlazi obveza postupanja s povjerenjem i obzirom prema osobi i interesu suugovaratelja, nalaže razvijanje suradnje, uvažavanje interesa obiju strana, dužnost obavještanja i polaganja računa te zahtijeva suzdržavanje od proturječnog i nedosljednog ponašanja. Slijedom navedenog, dužnost obavještanja, dužnost međusobne zaštite i lojalnog, dosljednog ponašanja uzimaju

⁸ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 3–4.

⁹ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 145/23., 155/23.

se za osnovne principe kojih su se subjekti, čak i u predugovornom stadiju, dužni pridržavati.¹⁰

Primjenu ove norme sudionici obveznopравnih odnosa ne mogu niti ograničiti niti isključiti.¹¹

5. ZAKON O OBVEZNIM ODNOSIMA IZ 1978. GODINE

Kako bismo bolje razumjeli institut predugovorne odgovornosti, bit će korisno razmotriti i analizirati kako je prijašnji Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine uređivao ovaj institut. Ovakav pristup omogućit će nam da bolje shvatimo novo uređenje i važnost samih promjena u uređenju predugovorne odgovornosti koje su nastupile s donošenjem aktualnog Zakona o obveznim odnosima iz 2005. godine.

Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine jedan je od rijetkih zakona koji je onovremeno sadržavao odredbe o predugovornoj odgovornosti. Uređivao je predugovornu odgovornost eksplicitno u čl. 30. u trima stavcima. Nadalje, čl. 12. uređivao je načelo savjesnosti i poštenja, a već je prije navedeno da je to načelo iz kojeg proizlazi institut predugovorne odgovornosti pa se shodno tome isti i primjenjivao.¹²

U čl. 30. st. 1. Zakona o obveznim odnosima iz 1978. godine navodi se da pregovori prije samog sklapanja ugovora ne obvezuju te da ih stranke mogu prekinuti kad god hoće. Sljedeća dva stavka uređuju iznimke od tog pravila. Tako u čl. 30. st. 2. Zakona obveznim odnosima iz 1978. navodi se da će stranka odgovarati za štetu nastalu vođenjem pregovora ako pregovore vodi bez namjere da sklopi ugovor. Drugim riječima, protivno zakonu je bilo stupati u pregovore dok nema stvarne volje za pregovaranjem, u suprotnom postoji odgovornost za štetu koja može nastati tijekom pregovaranja. Temelj ove odgovornosti nedostatak je namjere za sklapanje ugovora. Osoba koja je u dobroj vjeri pristupila pregovorima, tj. osoba koja je vjerovala da namjera za sklapanje ugovora s druge strane postoji te je zbog toga imala troškove, ima pravo na njihovu naknadu.

Drugi izričito naveden razlog u Zakonu u obveznim odnosima iz 1978. prekidanje je pregovora bez osnovanog razloga. Iz toga proizlazi da prekide pregovaranja možemo podijeliti na opravdane i neopravdane. Postavlja se onda pitanje koji su to opravdani razlozi. Nadalje, razloge prekidanja pregovora za potrebu sudske prakse možemo podijeliti na

¹⁰ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 19.

¹¹ Osrećak, J., Poredbenopravni prikaz načela savjesnosti i poštenja, Zagrebačka pravna revija, 2014, vol. 3, br. 1, 2014, str. 53–55.

¹² Ivančić, V., Predugovorna odgovornost, Pravnik, vol. 40, br. 2(83), 2006., str. 137–150.

ekonomske i neekonomske. Prekid pregovora iniciran ekonomskim razlozima bi u pravilu bio opravdan, tvrde neki autori.¹³ Međutim, potrebno je naglasiti da bi glavna smjernica u određivanju opravdanosti razloga zapravo trebalo biti načelo savjesnosti i poštenja.¹⁴

Iako je Zakon o obveznim odnosima iz 1978. precizno uređivao predugovornu odgovornost, to se pokazalo kao i najveća mana tih odredbi.¹⁵ Naime, kako su u čl. 30. Zakona o obveznim odnosima iz 1978. godine bila precizirana dva najčešća slučaja koja su se događala u praksi, kreiran je netočan stav da se o predugovornoj odgovornosti radi samo u ta dva slučaja. Zanimaren je čl. 12. prethodno spomenutog zakona koji je definirao i proširio načelo savjesnosti i poštenja na predugovorne stadije te je sukladno tome moglo doći i do odgovornosti za štetu.¹⁶ Upravo kako bi se naglasila veza između navedenog načela i predugovorne odgovornosti, u Zakonu obveznim odnosima iz 2005. godine predugovorna odgovornost normativno je redefinirana. Sada čl. 251. Zakona o obveznim odnosima, koji uređuje predugovornu odgovornost, izričito navodi da će do predugovorne odgovornosti doći u svakom slučaju povrede načela savjesnosti i poštenja.

6. ANALIZA IZMJENA IZ 2005. GODINE

Odredbe o pregovorima u Zakonu o obveznim odnosima iz 2005. godine bitno su izmijenjene u odnosu na Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine. Kako smo prethodno objasnili, sama primjena odredbi o predugovornoj odgovornosti bila je ograničena na dva taksativno navedena slučaja u zakonu. Neki autori tvrdili su da načelo savjesnosti i poštenja nije bilo eksplicitno povezano s predugovornom odgovornošću onako kako je trebalo biti. Promjene u zakonodavstvu nastupile su 2005. godine što je rezultiralo izmjenama i dopunama odredbi koje se odnose na predugovornu odgovornost. Izmjene su bile usklađene s kritikama koje smo prethodno iznijeli. Naime, pri izmjeni odredbi o predugovornoj odgovornosti, proširen je popis jasno navedenih slučajeva na koje se ta odgovornost odnosi.¹⁷

Prije svega, čl. 30. st.1. Zakona o obveznim odnosima iz 1978. godine u prvom stavku određuje da pregovori ne obvezuju baš kao što to određuje i današnji čl. 251. st. 1. Zakona o obveznim odnosima. Međutim, izostavljene su riječi „i svaka strana ih može prekinuti kad

¹³ Ivančić, op. cit. u bilj. 12, str. 141.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ivančić, op. cit. u bilj. 12, str. 141, Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 8.

¹⁶ Baretić, op. cit. u bilj. 2, str. 95.

¹⁷ Ivančić, op. cit. u bilj. 12, str. 137–150.

god hoće“. Uzimajući u obzir činjenicu da pregovori ne obvezuju, isti se mogu prekinuti u svako doba. Prema tome, izbačene riječi čine se nepotrebne.¹⁸

Nadalje, bitna promjena je u čl. 251. st. 2. i 3. u kojima se načelo savjesnosti i poštenja eksplicitno navodi te je povreda istog vezana za obvezu naknade štete. Navedenim promjenama uvelike se proširuje mogućnost primjene odredaba o predugovornoj odgovornosti, obuhvaćajući sve pojavne oblike povrede navedenog načela tijekom predugovorne faze.¹⁹ Shodno tome, nameće se zaključak da su stari čl. 30. st. 2. i 3. sadržani u novom, opsežnijem i općenitijem čl. 251. st. 2. što znači da će pregovaranje bez namjere sklapanja ugovora i prekidanje pregovora bez osnovanog razlog svakako dovesti do predugovorne odgovornosti.

Međutim, nisu svi teoretičari suglasni u tumačenju prethodno navedenih odredbi. Naime, u čl. 30. st. 3. Zakona obveznim odnosima iz 1978. navodilo se da je za prekidanje pregovora bio potreban „osnovan razlog“. U literaturi se navodi da je ta odredba u novom zakonu izbačena budući da ne odgovara suvremenim prilikama u prometu. Nadalje, ističe se da je pitanje osnovanosti razloga faktično pitanje te ga je iz tog razloga potrebno restriktivno tumačiti. Napominje se da je teško bilo dokazati neutemeljenost razloga za prekid pa shodno tome smatra se da je brisanje čl. 30. st. 3. Zakona o obveznim odnosima iz 1978. godine opravdano. Zaključuje se da „nema odgovornosti za štetu zbog prekida pregovora bez utemeljenog razloga“.²⁰ Drugi kritiziraju ovakvu formulaciju i zaključuju da je nespretna.²¹ Naime, navodi se da je brisani članak suvišan jer je obuhvaćen čl. 251. st. 2. Zakona o obveznim odnosima iz 2005. godine koji izričito obuhvaća sva ponašanja protivna načelu savjesnosti i poštenja. Iz svega navedenog proizlazi da bi bilo pogrešno zaključiti da izostanak „opravdanog razloga“ prilikom prekida pregovora ne može dovesti do predugovorne odgovornosti za štetu.²²

Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine nije sadržavao posebne odredbe o povjerljivim obavijestima, za razliku od danas aktualnog Zakona o obveznim odnosima koji u čl. 251. st. 4. i st. 3 izričito regulira ovo pitanje. Ovakav razvoj pravne regulative odražava potrebu za prilagodbom zakona novim tehnološkim i društvenim promjenama, naglašavajući važnost

¹⁸ Gorenc, V., et al., Komentar zakona o obveznim odnosima, Zagreb, 2014., str. 345.

¹⁹ Gorenc, V., et al., Komentar zakona o obveznim odnosima, Zagreb, 2005., str. 345–347.

²⁰ Gorenc, et al., op. cit. u bilj. 17, str. 347.

²¹ Ivančić, op. cit. u bilj. 12, str. 143.

²² Ibid., str. 143.

privatnosti i sigurnosti informacija. Kasnije ćemo se u radu detaljnije posvetiti analizi odredbi koje se odnose na povjerljive obavijesti.²³

U ovoj analizi istaknut ćemo još jednu zanimljivu preinaku u formulaciji. Odredba iz Zakona o obveznim odnosima iz 1978. godine određuje da strana koja je vodila pregovore bez namjere da sklopi ugovor odgovara za štetu nastalu vođenjem pregovora. S druge strane, odredba iz Zakona o obveznim odnosima iz 2005. godine određuje da je suprotno načelu savjesnosti i poštenja ako strana uđe u pregovore s drugom stranom bez prave namjere da s tom stranom sklopi ugovor. Ovdje možemo primijetiti jednu zanimljivu promjenu. Naime, prethodni Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine propisivao je odgovornost za štetu u situacijama kada bi se u pregovore ušlo bez namjere sklapanja ugovora s bilo kojom osobom. Međutim, čl. 251. st. 3. Zakona o obveznim odnosima ne spominje opću odsutnost namjere za sklapanjem ugovora, već se fokusira na nedostatak namjere za sklapanje ugovora s konkretnom osobom s kojom se pregovara. Umjesto općeg uvjeta o nedostatku namjere za sklapanjem ugovora s bilo kojom osobom sada zakon upućuje na nedostatak namjere za sklapanje ugovora s konkretnom osobom s kojom se pregovara.²⁴

7. ANALIZA ČLANKA 251. ZAKONA O OBVEZNIM ODNOSIMA

Pregovori ne stvaraju nikakvu obvezu na sklapanje ugovora prema čl. 251. st. 1. Zakona o obveznim odnosima. Bez obzira na uloženo vrijeme i trud, svaka strana ima slobodu prekinuti pregovore u bilo kojem trenutku. Samim time, naš se zakonodavac opredijelio za načelo autonomije stranaka dajući pregovaračima slobodu sklapanja ugovora, ali i slobodu prekidanja pregovora čak i u visokoj fazi pregovaranja. Pregovarači imaju slobodu pregovarati te za eventualni neuspjeh pregovora načelno ne odgovaraju.²⁵

Međutim, načelo savjesnosti i poštenja obvezuje sve osobe koje sudjeluju u pregovorima da poštuju dužnosti koje proizlaze iz istih. Ponajprije bi to bila dužnost obavještanja, dužnost međusobne zaštite, dužnost lojalnog i dosljednog ponašanja. Kako konkretno izgledaju te dužnosti ovisi o raznim okolnostima pojedinačnog slučaja. Okolnosti koje je potrebno uzeti u obzir su: status subjekta, njegove kompetencije, stadij pregovora u kojem se subjekti nalaze, iskustvo, vrsta pravnog posla o kojem se pregovara i slično. Dužnosti koje se nameću subjektima načelom savjesnosti i poštenja moguće je kvalificirati po različitim kriterijima i na

²³ Vidi „Dužnost na međusobnu zaštitu“ str. 10–11.

²⁴ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 28.

²⁵ Gorenc, V., et al., Komentar zakona o obveznim odnosima, Zagreb, 2014., str. 375.

mnoge načine. Tako je potrebno napomenuti da broj, klasifikacija i obujam predugovornih dužnosti može varirati od autora do autora.²⁶

Dokazivanje postupanja suprotnog načelu savjesnosti i poštenja u smislu predugovorne odgovornosti može biti izazovno zbog potrebe za razumijevanjem pravih namjera pregovarača i kompleksnosti suvremenih poslovnih praksi. U današnjem poslovnom svijetu subjekti često istovremeno pregovaraju s više poslovnih partnera kako bi postigli najpovoljnije uvjete za sebe. U takvim situacijama sadržaj načela savjesnosti i poštenja tumači se u skladu s konkretnim okolnostima i općeprihvaćenim pravilima ponašanja u poslovnom okruženju. Dodatni problemi mogu se pojaviti ako nelojalne strane dijele povjerljive informacije ili ih koriste u vlastite svrhe, što dodatno komplicira utvrđivanje odgovornosti. Ovo ukazuje na potrebu za pažljivim analiziranjem konteksta i pravila poslovanja kako bi se utvrdila odgovornost u slučaju nesavjesnog ili nepoštenog postupanja tijekom pregovora.²⁷

U svakom slučaju, potrebno je detaljnije objasniti navedene dužnosti i opisati na koji bi se način iste mogle povrijediti. Cilj naredne podjele analiza je različitih aspekata toga načela i nekih njegovih pojavnih oblika. Naime, navođenjem određenih primjera pokušat ćemo približiti sam sadržaj tog načela. Istovremeno, bitno je naglasiti da svaka povreda načela savjesnosti i poštenja u pregovorima može rezultirati predugovornom odgovornošću.²⁸

7. 1. DUŽNOST OBAVJEŠTAVANJA

Može se reći da je bit samih pregovora u razmjeni obavijesti. Naime, strane ulaze u pregovore kako bi razmijenile obavijesti i na taj način donijele odluku žele li uopće pristupiti pravnom poslu.²⁹ Same obavijesti moraju biti pravodobne, točne i potpune te se na temelju njih stvara za obje strane potpuna i realna slika o potencijalnoj ugovornoj situaciji.³⁰ U pregovorima sve strane koriste svoju stručnost, obaviještenost i iskustvo kako bi što bolje uspjele zaštititi i ostvariti svoje interese. Jedna od češće spominjanih osnova odgovornosti u fazi pregovora upravo je nedostavljanje potrebnih i nedostavljanje netočnih ili nepotpunih obavijesti. Često je slučaj da su strane u neravnoteži što se tiče njihove sposobnosti i mogućnosti da same prikupe informacije važne za pregovore. Upravo iz tog razloga, pravni poredak koristi određene instrumente kako bi uklonio eventualnu opasnost koju donosi ta informacijska

²⁶ Milotić, op. cit. u bilj. 7, str. 62–63.; Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 20.

²⁷ Milotić, op. cit. u bilj. 7, str. 61.

²⁸ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 20–21.

²⁹ Ibid.

³⁰ Milotić, op. cit. u bilj. 7, str. 64.

neravnoteža. Prvi instrument je samo načelo savjesnosti i poštenja koji, među ostalim, nameće strankama dužnost obavještanja, a drugi način izričito je reguliranje zakonskim normama u evidentnim i kroničnim slučajevima informacijske neravnoteže.^{31 32}

Zakon o obveznim odnosima putem načela savjesnosti i poštenja obvezuje stranke na međusobno obavještanje. Međutim, taj Zakon ne pruža detaljne smjernice ili konkretne parametre koji bi odredili obujam dužnosti obavještanja. To znači da Zakon o obveznim odnosima ne navodi precizno kada, u kojoj mjeri ili o kojim konkretnim informacijama je jedan pregovarač dužan obavijestiti drugoga. Stoga, kako bi se odgovorilo na ta pitanja i kako bi se utvrdilo što je primjereno u određenom slučaju, potrebno je posegnuti za sudskom praksom i pravnom literaturom.³³

Strane u pregovorima trebaju međusobno obavještavati o svim bitnim činjenicama koje su relevantne za zaključenje valjanog ugovora i za njegovo ispunjenje. Ova obveza može varirati ovisno o specifičnostima pregovora te se mora procijeniti u kontekstu konkretnog pravnog posla. Na primjer, ova obveza bit će posebno izražena kod pregovora o preuzimanju trgovačkih društava ili kupnji dionica. S druge strane, kod špekulativnih poslova, obveza obavještanja bit će manja i ponekad čak može biti izostavljena.³⁴

Osim ako nije zakonom drukčije određeno, dužnost pravovremenog i potpunog obavještanja ne obuhvaća slučajeve kada su obavijesti dostupne svim sudionicima. U takvom su slučaju sudionici ipak dužni uložiti određeni napor kako bi do njih došli. Naime, tada pregovarač sam može, uz upotrebu dužne pažnje, doći do određenih obavijesti. Na primjer, može uvidom u javne knjige ili kod javnih tijela doći do određenih obavijesti. U tom slučaju ne može očekivati da će mu te obavijesti dati druga strana u pregovorima.

Propust pružanja obavijesti ili pružanje nepotpunih i nepravodobnih obavijesti drugom sudioniku može biti radnja kojom se nanosi šteta. Nadalje, situacije u kojima se drugom sudioniku pružaju lažne obavijesti kako bi ga se dovelo u zabludu analogne su prijevari. Sam čin prijevare predstavlja oblik ponašanja prije sklapanja ugovora koji je izravno i očito

³¹ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 21.

³² Na primjer, na dužnost obavještanja upućuje potrošačko pravo, gdje se izravno propisuje koje je obavijesti trgovac dužan pružiti potrošaču prije sklapanja ugovora, tako čl. 46. st. 1. i čl. 60. st. 1. Zakona o zaštiti potrošača, Narodne novine, br. 19/22., 59/23.

³³ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 22.

³⁴ Ibid.

suprotan načelu savjesnosti i poštenja, kako je definirano u čl. 4. Zakona o obveznim odnosima.³⁵

Kao što smo već spominjali, zakonodavac kroz pravo zaštite potrošača štiti potrošače zbog informacijske neravnoteže. Naime, trgovci, profesionalci, uglavnom su mnogo stručniji i obavješteniji u odnosu na potrošače i zato im zakonodavac izravno nameće dužnost obavještavanja. Međutim, očigledno je da čak i među trgovcima mogu postojati ozbiljne razlike u vidu iskustva, obaviještenosti i stručnosti. Upravo iz tog razloga u stranoj sudskoj praksi i književnosti prihvaćeno je stajalište da, što je veća intelektualna i stručna prevaga s jedne strane, to je potreba veća za obavještavanjem druge strane. Takvo stajalište opravdava postojanje povećane dužnosti obavještavanja u bankarskom sektoru i sektoru osiguranja.³⁶

7. 2. DUŽNOST MEĐUSOBNE ZAŠTITE

Pregovori su pravno relevantni društveni odnosi u kojima se među sudionicima razvija međusobno povjerenje što je ključno za uspješno postizanje dogovora i ostvarivanje ciljeva. Tijekom pregovaranja strane jedna drugoj u određenoj mjeri dopuštaju uvid u njihova prava i interese. Zbog toga su svi sudionici pregovora dužni uzajamno poštovati prava i interesa svih strana, to jest dužni su se suzdržavati od bilo kakvog postupanja koje bi moglo povrijediti prava i interese ostalih te im na taj način nanijeti štetu.³⁷

Posebno u kontekstu složenih transakcija, pregovori mogu biti dugotrajni, višestapni, složeni i iscrpljujući. Načelo savjesnosti i poštenja postavlja zahtjev sudionicima da ne poduzimaju radnje koje neopravdano produžuju, poskupljuju ili dodatno iscrpljuju drugu stranu. To uključuje taktike poput zavlačenja, nedosljednog ili proturječnog ponašanja, nepotrebnog nastavljanja pregovora, namjernog prikazivanja stvari drukčijima radi održavanja pregovora te odugovlačenja s poduzimanjem rutinskih ili tehničkih radnji poput dostave dokumentacije. Slijedom toga, lojalni sudionik u pregovorima može pretrpjeti štetu ako do sklapanja ugovora ne dođe ili ako do njega dođe s kašnjenjem zbog takvih radnji.³⁸ Nadalje, sklapanje ugovora moguće je čak i ako jedna strana pretrpi štetu zbog odugovlačenja druge strane. Iako oštećena strana ima pravo na naknadu štete, traženje te naknade moglo bi dovesti do daljnjeg narušavanja odnosa između ugovaratelja. U praksi se naknadno sklapanje ugovora često ne

³⁵ Milotić, op. cit. u bilj. 7, str. 64.

³⁶ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 22.

³⁷ Ibid., str. 25.

³⁸ Milotić, op. cit. u bilj. 7, str. 64.

dogaća zbog rizika koji nosi za očuvanje povjerenja i dugoročne stabilnosti u poslovnom odnosu³⁹.

Kako smo već spomenuli, čl. 251. st. 4. i st. 5. Zakona o obveznim odnosima uređuju pitanje povjerljivih obavijesti. Tu se radi o eklatantnom primjeru povrede načela savjesnosti i poštenja te se upravo iz tog razloga posebno spominje u zakonu.⁴⁰ Za vrijeme i nakon pregovora, strane koje su sudjelovale i tako saznale povjerljive obavijesti ili im je bilo omogućeno doći do njih, nemaju ih pravo koristiti za ostvarenje vlastitih interesa te ih ne smiju učiniti dostupnim trećima, neovisno o tome je li naknadno ugovor sklopljen ili ne.⁴¹ Ovo nije kogentna norma te drukčije može biti ugovoreno. U slučaju da netko od pregovarača povrijedi navedenu obvezu nastaje odgovornost za štetu. Oštećena strana ima pravo na naknadu štete te mu uz to pripada pravo potraživati od štetnika sve koristi koje je istom povredom ostvario.

7. 3. DUŽNOST DOSLJEDNOG I LOJALNOG POSTUPANJA

Stranke su obvezne tijekom pregovora dosljedno i lojalno postupati pa svako ponašanje suprotno tome predstavlja kršenje načela savjesnosti i poštenja te samim time dovodi do predugovorne odgovornosti. U okvir ove odredbe ulazi i obveza sudionika pregovora da ne ulaze u pregovore bez stvarne namjere sklapanja ugovora i da ne odustaju iz neopravdanih razloga jednom kada su pristupili pregovaranju. Obje obveze izričito proizlaze iz čl. 251. st. 2 i 3.⁴² Predugovorna odgovornost obuhvaća slučajeve pregovaranja koja su suprotna načelu savjesnosti i poštenja, kao i situacije u kojima se prekidaju pregovori na način koji je suprotan tom načelu. Suprotno tom načelu je prekinuti pregovore bez opravdanog razloga. Štoviše, unatoč svim međusobnim razlikama, u svim pravnim sustavima koji poznaju pojam predugovorne odgovornosti postoji shvaćanje koje je zajedničko: neopravdano napuštanje pregovora suprotno je načelu savjesnosti i poštenja te se smatra klasičnim primjerom predugovorne odgovornosti.⁴³

Postavlja se pitanje što sve spada u opravdano odustajanje od pregovora. Naime, sami zakon ne navodi što se smatra opravdanim razlogom. Ponekad se u pravnoj književnosti nailazi na

³⁹ Milotić, op. cit. u bilj. 7, str. 64.

⁴⁰ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 26.

⁴¹ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 145/23., 155/23.

⁴² Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 145/23., 155/23.

⁴³ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 27.

podjelu koja kaže da su poslovni razlozi za prekid u pravilu opravdani, dok osobni razlozi za prekid pregovora nisu. Međutim, bez obzira je li razlog za prekid pregovora bio osoban ili poslovan, on mora biti u skladu s načelom savjesnosti i poštenja.⁴⁴ Primjeri poslovno opravdanog razloga su nemogućnost postizanja sporazuma o bitnim sastojcima ugovora, iznenadno pogoršanje poslovnog okruženja, pojava povoljnije prilike i slično. Prekid pregovora iz poslovnih razloga u nekim slučajevima ipak neće biti opravdan. Treba imati na umu da pregovori prolaze kroz različite faze te s razvojem pregovora rastu i očekivanja. Tako je moguće da neki poslovni razlog ne bude u skladu s načelom savjesnosti i poštenja, primjerice pronalazak povoljnije poslovne prilike jer se strane nalaze već u podmakloj fazi pregovora u kojem jedna strana opravdano očekuje sklapanje ugovora.

Kada su u pitanju osobni razlozi za prekid pregovora, isto tako potrebno je prosuđivati prema tome je li sam razlog u skladu s načelom savjesnosti i poštenja. Postoje pravne situacije i odnosi kada su odlučne osobne kvalitete pregovarača, kao što je primjerice ugovor ortaštvu, ugovor o djelu i slično. Iz toga se može zaključiti da ne bi bilo suprotno načelu savjesnosti i poštenja napustiti pregovore zbog određenih osobnih karakteristika druge strane ako se uzmu u obzir i ostale okolnosti konkretnog slučaja. Naime, osobna svojstva suprotne strane mogu imati značajan utjecaj na uspješnost u ostvarivanju ugovornih obveza.⁴⁵

Nadalje, moguće je da pregovarač namjerno stvara privid da želi sklopiti ugovor, ali zapravo nema takvu namjeru. Ako u tom slučaju nastane šteta drugoj strani, onda pregovarač koji je stvarao privid da namjera postoji odgovara za štetu. Ključna je ideja da je svatko obavezan suzdržati se od namjernog stvaranja lažnog dojma da želi sklopiti ugovor, ako zapravo nema takvu namjeru. Dakle, ako pregovarač vodi pregovore bez stvarne namjere da sklopi ugovor, nego samo kako bi ostvario neku drugu korist ili cilj, a to rezultira štetom drugoj strani, onda je odgovoran za tu štetu.⁴⁶

Važno je napomenuti da je izrazito zahtjevno dokazati nepostojanje namjere sklapanja ugovora. Oštećena strana u tom slučaju mora pružiti dokaze koji pokazuju da druga strana ne ispunjava ili pravne uvjete (na primjer, nije registrirana za djelatnost koja je predmet pregovora) ili faktične uvjete (na primjer, nije u stanju ispuniti obaveze iz ugovora zbog

⁴⁴ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 27.

⁴⁵ Ibid., str. 28.

⁴⁶ Gorenc, et al., op. cit. u bilj. 22, str. 376.

insolventnosti).⁴⁷ To znači da će oštećena strana morati dokazati da je druga strana namjerno stvarala lažni dojam o svojoj sposobnosti ili namjeri da sklopi ugovor.

7. 4. DUŽNOST PRIMJENE ODGOVARAJUĆE PAŽNJE

Prema čl.10. st. 1. Zakona o obveznim odnosima, sudionici obveznopравnih odnosa dužni su u ispunjavanju svojih obveza postupati s pažnjom koja se od njih u pravnom prometu zahtijeva u odgovarajućoj vrsti obveznih odnosa. Tako Zakon o obveznim odnosima razlikuje standard pažnje dobrog domaćina koja se odnosi na fizičke osobe bez posebnih svojstava, standard pažnje dobrog gospodarstvenika koji se odnosi na gospodarstvenike te standard pažnje dobrog stručnjaka koji se odnose na osobe koje se profesionalno bave nekom djelatnošću. Postoje autori koji su mišljenja da su sudionici obveznopравnih odnosa dužni postupati sa zahtijevanom pažnjom i pri samom nastanku obveza.⁴⁸ Naime, nije dovoljno sudionicima pregovora samo zabraniti nemoralno ponašanje nalažući im da se pridržavaju načela savjesnosti i poštenja. Zaključak autora je da su sudionici pregovora dužni postupati s odgovarajućom pažnjom kako bi se zaštitili drugi sudionici.⁴⁹ Konkretno, standard pažnje dobrog gospodarstvenika potrebno je primijeniti kada god je u pitanju odgovornost za štetu osobe koja obavlja gospodarsku djelatnost. Slijedom navedenog, tijekom pregovora za sklapanje trgovačkih ugovora potrebno je postupati s pažnjom dobrog gospodarstvenika.⁵⁰

Nadalje, ovakav stav drugi autori potkrepljuju objašnjenjem da bi bilo protivno načelu savjesnosti i poštenja pristupiti pregovorima bez odgovarajuće pažnje pregovarača koja se traži s obzirom na sudionike u pregovorima.⁵¹ Shodno navedenome, nedostatak dužne pažnje u pregovorima može dovesti do odgovornosti za naknadu štete.

S druge strane, u sudskoj praksi postoji drukčiji pristup ovoj problematici. Naime, u odluci VSHR Rev 1054/04 od 14. rujna 2005. sud je zaključio da se odredbe o dužnoj pažnji⁵² ne primjenjuju na pregovore. Sud svoje stajalište obrazlaže: „primjena tih odredaba pretpostavlja

⁴⁷ Gorenc, et al., op. cit. u bilj. 22, str. 376.

⁴⁸ Ibid., str. 24.

⁴⁹ Slakoper, Z.; Nikšić, S., Dužna pažnja prema zakonu o obveznim odnosima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 44, br.1, 2023, str. 39.

⁵⁰ Ibid., str. 47.

⁵¹ Milić, op. cit. u bilj. 7, str. 63.

⁵² Zakon o obveznim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78., 39/85., 46/85., 57/89., "Narodne novine" br. 53/91., 73/91., 3/94., 111/93., 107/95., 7/96., 91/96., 112/99., 88/01., 35/05.

nastanak nekog obvezno pravnog odnosa, te izvršavanje obveza iz tog odnosa, pa se te odredbe ne primjenjuju u slučaju pregovora koji prethode sklapanju ugovora.“⁵³

8. PRAVNA NARAV ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU

Postavlja se pitanje koja je pravna priroda predugovorne odgovornosti, tj. koje su vrste pravne odgovornosti relevantne u ovom kontekstu. Je li u pitanju deliktna odgovornost, ugovorna odgovornost ili je pak riječ o nekom specifičnom obliku odgovornosti za štetu. Osim što je ovo pitanje teoretski zanimljivo, ono i je i od iznimne praktične važnosti. Naime, postavlja se pitanje koja će se pravila primjenjivati na tu odgovornost. U teoriji se nude tri rješenja. Prva ideja je da se na predugovornu odgovornost trebaju primjenjivati pravila o ugovornoj odgovornosti. Obrazlaže se činjenicom da su sudionici pregovora već u određenom obveznopravnom odnosu budući da su obvezani na uzajamnu pažnju i obzirno postupanje tijekom pregovaranja. Zagovaratelji ove teorije smatraju da je primjena pravila o deliktnoj odgovornosti neprihvatljiva jer su ista predviđena za odnose nastale incidentno, što u predugovornoj odgovornosti nije slučaj. S druge strane, u predugovornoj fazi još nema ugovora i shodno tome nema ni ugovorne obveze pa teoretičari koji zagovaraju primjenu pravila deliktne odgovornosti odbacuju mogućnost primjene pravila ugovorne odgovornosti. Ističu da je potrebno primjenjivati pravila o deliktnoj odgovornosti budući da se tu radi o povredi općeg načela o zabrani uzrokovanja štete, stoga tu nema dvojbe da se radi o deliktu. Postoji i teorija o odgovornosti iz odnosa povjerenja. Naime, već samim početkom pregovora, čak i ako ne dođe do sklapanja ugovora, među sudionicima nastaje odnos povjerenja te ih isti obvezuje na poštivanje određenih pravila koji se zahtijevaju u prometu. Ovo je obveza koja proizlazi iz načela savjesnosti i poštenja te podrazumijeva uzajamnu suradnju, obavještanje i zaštitu. Povredom te obveze dolazi do odgovornosti za prouzročenu štetu. Odgovornost iz odnosa povjerenja neki svrstavaju u deliktnu, a drugi u ugovornu odgovornost, međutim prevladava gledište da se tu radi o posebnoj odgovornosti.⁵⁴ Na kraju zaključujemo da, iako se razmatra više teorijskih rješenja, prevladava stav da se predugovorna odgovornost ne svodi ni na deliktnu ni na ugovornu, već je u pitanju posebna vrsta odgovornosti za štetu.⁵⁵

Nadalje, kako bismo razlučili pojedine vrste odgovornosti za štetu potrebno je detaljnije proučiti pretpostavke potrebne za nastanak odgovornosti. Osim pretpostavki, pojedine vrste

⁵³ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1054/04 od 14. rujna 2005.,
[https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba8052deed&q=\(22.ozujka.2024.\)](https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba8052deed&q=(22.ozujka.2024.))

⁵⁴ Klarić; Vedriš, op. cit. u bilj. 1, str. 607-608.

⁵⁵ Ibid.

odgovornosti za štetu razlikujemo i po pravnoj osnovi, karakterističnom području primjene i razlozima za oslobođenje od odgovornosti. Shodno tome, možemo zaključiti da predugovorna odgovornost različita i od izvanugovorne i ugovorne odgovornosti te je zbog svojih specifičnosti posebna vrsta odštetnopravne odgovornosti. Govoreći u okviru hrvatskog pravnog sustava, potrebno je sagledati kojim su odredbama uređene gore navedene odgovornosti. Odredba čl. 1045. Zakona o obveznim odnosima pravna je osnova izvanugovorne odgovornosti dok je odredba čl. 342. potonjeg zakona pravna osnova ugovorne odgovornosti. Predugovorna odgovornost opisana je čl. 251. Zakona o obveznim odnosima te su uz to kazuističkom metodom navedeni i neki posebni slučajevi te vrste odgovornosti. Uz opće pretpostavke temeljem kojih dolazi do odgovornosti za štetu, potrebno je ispuniti i posebne pretpostavke koje su karakteristične za predugovornu odgovornost. Naposljetku, potrebno je napomenuti da je i samo područje primjene predugovorne odgovornosti drukčije od primjene izvanugovorne i ugovorne odgovornosti. U samom Zakonu o obveznim odnosima ne postoje posebna pravila koja bi se odnosila obujam odštete i zastaru prava na naknadu štete kod predugovorne odgovornosti. Budući da nema specijalnih pravila koja se odnose na predugovornu odgovornost primjenjuju se pravila izvanugovorne odgovornosti, kao opća pravila odgovornosti za štetu.⁵⁶ Slijedom navedenoga, pravila izvanugovorne odgovornosti primjenjuju se na opseg naknađivanja štete i na zastaru prava na naknadu predugovorne štete.

Posebno je važno razumjeti da, čak i nakon što je došlo do sklapanja ugovora, može doći do predugovorne odgovornosti za štetu. Kako bi se pravilno kvalificirao takav slučaj, bitno je jasno razlikovati uzroke predugovorne i ugovorne odgovornosti. Predugovorna odgovornost proizlazi iz povrede dužnosti nastalih iz načela savjesnosti i poštenja u predugovornoj fazi, dok ugovorna odgovornost nastaje ako dužnik nije ispunio ili je zakasnio s ispunjenjem ugovorne obveze. Ako kršenje predugovorne dužnosti koja proizlazi iz načela savjesnosti i poštenja rezultira nepotpunim ispunjenjem ili kašnjenjem u izvršenju ugovora, to bi trebalo smatrati ugovornom odgovornošću za štetu koja proizlazi iz takvog kršenja. S druge strane, ako takvo kršenje dovodi do štete, ali pritom ne utječe na uredno ispunjenje ugovorne obveze, odgovornost bi u tom slučaju trebalo kvalificirati kao predugovornu odgovornost.⁵⁷ Jedan zanimljivi slučaj vezan uz ovo spominje se u literaturi.⁵⁸ Naime, u predmetu Vs, II Rev-91/84 od 16. 4. 1985., tuženik, graditelj stanova, nije ispitao teren prije nego što je počeo graditi i

⁵⁶ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 15–16.

⁵⁷ Ibid., str. 16.

⁵⁸ Crnić, I., Zakon o obveznim odnosima s opsežnom sudskom praksom, Zagreb, 1997, str. 55.

nije pribavio potrebnu dozvolu za građenje, zbog čega je na kraju zakasnio s ispunjenjem ugovorne obveze. U ovom je slučaju utvrđeno da je graditelj stanova postupio suprotno načelu savjesnosti i poštenja, prije početka gradnje, što je rezultiralo zakašnjenjem u ispunjenju ugovorne obveze. Vrhovni je sud ocijenio da postoji *culpa in contrahendo*, što doslovno znači nepažnja u postupku sklapanja ugovora. Točno je da je tuženik postupao s nepažnjom u predugovornoj fazi, ali pogrešno je kvalificirati slučaj kao predugovornu odgovornost za štetu. Naime, bitno je uvidjeti da je u ovom konkretnom slučaju došlo do zakašnjenja u ispunjenju ugovorne obveze. Shodno prethodno navedenom, pravilnije bi bilo slučaj kvalificirati kao slučaj ugovorne odgovornosti.⁵⁹

9. PRETPOSTAVKE NASTANKA PREDUGOVORNE ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU

Da bi došlo do predugovorne odgovornosti za štetu, nužno je ispunjavanje općih pretpostavki odgovornosti, uključujući subjekte odgovornosti za štetu, štetnu radnju, uzročnu vezu i protupravnost. Nadalje, potrebno je zadovoljiti i dvije posebne pretpostavke: prvo, da se subjekti nalaze u fazi pregovora, te drugo, da je jedna od strana sudjelovala ili prekinula pregovore na način koji je suprotan načelu savjesnosti i poštenja.⁶⁰

Definiciju pregovora nije moguće naći u pozitivno pravnom uređenju, zato je odgovor na pitanje što su to pregovori i kada oni nastaju potrebno tražiti u pravnoj književnosti i sudskoj praksi. Pravna književnost upućuje na pravila struke kada je potrebno procijeniti jesu li određeni poslovni kontakti pregovori. Shodno tome, potrebno je u svakom pojedinom slučaju utvrditi što se po određenim pravilima struka smatra radnjama koje vode sklapanju ugovora. Najprije treba naglasiti da bi se uopće radilo o pregovorima potrebno je točno definirati predmet budućeg ugovora. Sam razgovor ne smije biti načelne prirode, već mora biti usmjeren prema sklapanju ugovora, konkretnije, treba se odnositi na sam sadržaj budućeg ugovora. Na primjer, sama razmjena reklamnih materijala ili razgledavanje postrojenja sami za sebe ne predstavljaju pregovore ako se uz to ne vode konkretniji razgovori vezani uz sklapanje posla. Da bismo neki poslovni kontakt smatrali pregovorima, potrebno je da se isti odvija između točno određenih osoba. Shodno tome, pregovori ne mogu biti različita jednostrana očitovanja sama za sebe čak i kada su usmjerena na sklapanje nekog ugovora. Reklame i ponude nisu pregovori, a eventualno to mogu postati tek ako neko odgovori na

⁵⁹ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 16.

⁶⁰ Ibid., str. 17.

takvo jednostrano očitovanje.⁶¹ Prezentacija i slični načini poslovne komunikacije s neodređenim brojem subjekata također se ne mogu smatrati pregovorima. Naposljetku, da bismo kvalificirali određene poslovne kontakte kao pregovore potrebno je utvrditi postojanje *animus contrahendi*, to jest volje za sklapanjem ugovora. Na temelju prethodno navedenog, možemo zaključiti da pregovori nastaju kada određeni subjekti raspravljaju o elementima određenog ugovornog odnosa s izričitom namjerom da uđu u takav ugovorni odnos. Potrebno je još naglasiti da prilikom određivanja radi li se o pregovorima ili ne utječe način na koji subjekti komuniciraju. Naime, nije bitno kontaktiraju li oni putem zastupnika ili osobno, neposredno ili distancijski.⁶² Ono što je relevantno prilikom kvalificiranja pregovora sam je sadržaj poslovnog kontakta. S druge strane, intenzitet i trajanje pregovora bit će determinirani mnogim čimbenicima, prije svega složenošću ugovornog odnosa u fazi pregovora, kao i položajem inicijalnih pozicija subjekta pregovora. Iz svega toga proizlazi da bez obzira koliko traje poslovni kontakt između subjekata, ako se radi o poslovnom kontaktu između određenih osoba u pogledu određenog predmeta, usmjerenog na sklapanje određenog ugovora, takav bi se poslovni kontakt trebalo kvalificirati pregovorima.⁶³

Druga posebna pretpostavka predugovorne odgovornosti za štetu povreda je načela savjesnosti i poštenja, točnije povreda određenih predugovornih dužnosti koje to načelo stavlja pred sudionike pregovora. Subjekti koji uđu u pregovore dužni su postupati u skladu s načelom savjesnosti i poštenja, tj. u skladu s dužnostima koje proizlaze iz toga načela. Ako jedna strana povrijedi te dužnosti odgovorna je za štetu po pravilima koje vrijede za predugovornu odgovornost. Postoji mnogo načina kako se mogu povrijediti dužnosti iz tog načela, kao što smo već prije objasnili. Zaključno, svako tako ponašanje koje je suprotno načelu savjesnosti i poštenja ujedno dovodi i do predugovorne odgovornosti za štetu.⁶⁴

10. OBUJAM ODŠTETE

Jedno od najzamršenijih pitanja kada govorimo predugovornoj odgovornosti pitanje je obujma odštete. Pritom nailazimo na dva ključna pitanja: koja pravila primijeniti budući da nema posebnih pravila za predugovornu odgovornost te je li moguće dosuđivati izmaklu dobit.⁶⁵ Prije nego što razradimo ključna pitanja potrebno je definirati što je izmakla dobit.

⁶¹ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 17–18.

⁶² Ibid., str. 18.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ivančić, op. cit. u bilj. 12, str. 144.

Izmakla dobit očekivani je dobitak koji bi netko ostvario uobičajenim tijekom događaja ili zbog specifičnih okolnosti, a koji bi bio postignut da nije bilo štetne radnje.

Odgovor na prvo pitanje dali smo već ranije. Naime, kao što smo već rekli, u nedostatku *lex specialis*, na pitanje obujma odštete kod predugovorne odgovornosti primjenjuju se pravila odgovornosti za štetu kao *lex generalis*. Čl. 1089. Zakona o obveznim odnosima uređuje da oštećenik ima pravo na naknadu obične štete i izmakle koristi. Uz sve navedeno, postavlja se pitanje što je s neimovinskom štetom.⁶⁶ Naime, naknada neimovinske štete mogla bi biti razmatrana u slučajevima neovlaštenog otkrivanja poslovne tajne supregovarača.⁶⁷ U skladu sa svime navedenim nameće se zaključak da zakonodavac nije htio ograničiti obujam odštete samo na naknadu obične štete jer da je to htio, to bi izrijekom i učinio.⁶⁸ Međutim, teoretičari i praktičari imaju različita shvaćanja i interpretacije u vezi s tim pitanjem.

U našoj pravnoj književnosti postoji stav da se naknada štete kod predugovorne odgovornosti kreće u okviru negativnog pogodbenog interesa.⁶⁹ To bi značilo da bi stranu koja je oštećena pregovorima koji su vođeni suprotno načelu savjesnosti i poštenja bilo potrebno vratiti u situaciju u kojoj bi bila da nije bilo istih. Konkretnije, naknađuje se obična šteta koja je nastala vođenjem pregovora. Izmakla korist u slučaju predugovorne odgovornosti ne dolazi u obzir budući da „oštećeni ne može prema redovnom toku stvari ili prema posebnim okolnostima osnovano očekivati dobitak iz ugovora koji još nije sklopljen i za koji je sve dok traju pregovori neizvjesno da li će biti sklopljen.“⁷⁰ Nadalje, osobe u pravnom prometu često pregovaraju s više subjekata odjednom i u konačnici sklope ugovor samo s jednim. Iz toga proizlazi stajalište da se u fazi pregovaranja opseg naknade štete treba svoditi samo na učinjene troškove koji su učinjeni u vezi s pregovaranjem. Prema tome, oštećenik se ne može pozivati na izgubljeni dobitak budući da ga sami pregovori sa štetnikom nisu mogli spriječiti da prihvati eventualne druge prilike.⁷¹

Nadalje, neki autori smatraju da je važno utvrditi je li propuštanje oštećenika da iskoristi druge prilike bilo opravdano ili ne u takvim situacijama. Možemo reći da postoji razlika u očekivanjima u određenim stadijima pregovaranja. Naime, ne bi trebalo izjednačavati faze

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 16.

⁶⁸ Ivančić, op. cit. u bilj. 12, str. 144.

⁶⁹ Klarić; Vedriš, op. cit. u bilj. 1, str. 609.

⁷⁰ Barbić, J., Sklapanje ugovora po zakonu o obveznim odnosima, Zagreb, 1980., str.18.

⁷¹ Gorenc, et al., op. cit. u bilj. 17, str. 348.

ranih pregovora i pregovora u poodmakloj fazi gdje se već opravdano može očekivati sklapanje ugovora. Da zaključimo, u ranijim fazama pregovora životno je i logično da se pregovora s više osoba u isto vrijeme, a već u poodmakloj fazi pregovora razumljivo je da osoba prestane pregovarati s ostalim pregovaračima opravdano očekujući sklapanje ugovora s određenim pregovaračem. Postavlja se pitanje zašto u takvom slučaju nikako ne bi mogla biti dodijeljena izgubljena dobit koja bi se ostvarila da je strana kojoj je nanijeta šteta povredom načela savjesnosti i poštenja iskoristila drugu priliku. Izmaklu dobit izuzetno je teško dokazati i stajalište je određenih autora da je jasno da se neće dosuđivati. Međutim, postavlja se pitanje zašto takva mogućnost nije dopuštena.⁷² Nadalje, određeni autori naglašavaju da se izmakla dobit treba naknađivati samo u slučaju odustanka od pregovora u već poodmakloj fazi pregovaranja kada je vjerojatnost sklapanja ugovora objektivna.⁷³

Između ostalog nameće se pitanje što je s dobiti iz pravnog posla koja bi nastupila da je sklopljen ugovor sa štetnikom. Prema sudskoj praksi, da bi se uopće dosudila izmakla dobit, potrebno je dokazati postojanje objektivne vjerojatnosti da bi se doista ostvario dobitak za oštećenika da u tome nije bio spriječen. Slijedom navedenog, možemo zaključiti da je moguće da se oštećeniku dosudi izmakla dobit u sklopu naknade štete ako bi u konkretnom slučaju uspio dokazati da bi bio ostvario određenu dobit da štetnik nije postupao protivno načelu savjesnosti i poštenja.⁷⁴

11. NOVIJA SUDSKA PRAKSA

Bit će zanimljivo istražiti kako hrvatski sudovi interpretiraju odredbe čl. 251. Zakona o obveznim odnosima u kontekstu određivanja opsega naknade štete, iako novija sudska praksa nije osobito bogata presudama koje se odnose na ovu temu. Budući da se primjenjuju opća pravila izvanugovorne odgovornosti, korisno je analizirati na koji način sudovi interpretiraju gore navedena pravila u svakom pojedinom slučaju.

Visoki trgovački sud u obrazloženju presude objašnjava: „Sud izražava pravno shvaćanje da odredbom čl. 251. ZOO-a nije propisan obujam naknade štete u slučaju propasti pregovora pa oštećenik ima pravo na sve oblike štete, uključujući i izmaklu korist.“ Međutim, u istoj presudi sud nije odredio naknadu izmakle dobiti objašnjavajući da štetnik odgovora samo za „izravnu štetu koja je za slučaj nesavjesnog i nepoštenog pregovaranja nastala drugoj strani“.

⁷² Ivančić, op. cit. u bilj. 12, str. 145.

⁷³ Baretić, op. cit. u bilj. 2, str. 64.

⁷⁴ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 29.

Nadalje u istoj presudi obrazlaže se da „nije moguće zahtijevati štetu koja bi po svom obimu predstavljala naknadu za izostanak one koristi koju bi pregovarač imao da je ugovor sklopio, jer bi se na taj način temeljna odredba čl. 251. st. 1. ZOO-a da pregovori koji prethode sklapanju ugovora ne obvezuju, pogrešno primijenila.“ Na kraju sud zaključuje da čl. 251. treba tumačiti na način da se može zahtijevati naknada samo za izravnu običnu štetu koja proizlazi iz vođenja pregovora suprotno načelu savjesnosti i poštenja. Ovo uključuje: „štetu kod koje postoji uzročno-posljedična veza između štetne radnje, nesavjesnog vođenja pregovora i štete, umanjena nečije imovine izdacima nastalim u svrhu vođenja pregovora.“⁷⁵

S druge strane, Vrhovni sud u jednoj presudi izričito navodi: „Glede opsega odgovornosti za štetu prouzročenu pregovaranjem, valja reći da oštećenik može tražiti samo stvarnu, konkretnu štetu koja mu je nastala, ali ne i izmaklu korist, kako to pogrešno smatra prvostupanjski sud.“⁷⁶

Primjećujemo da, iako postoje teoretičari koji sugeriraju mogućnost dodjele izmakle dobiti u postupcima za naknadu štete iz predugovorne odgovornosti, u praksi je malo vjerojatno da će se to dogoditi.

12. TROŠKOVI SKLAPANJA UGOVORA

Troškovi koji su povezani s pripremom za sklapanje ugovora obično već nastaju tijekom samih pregovora, a nakon što je ugovor sklopljen oni su obično i veći. Unatoč tome, zakonodavac ih je, radi praktičnosti, uvrstio u članak koji govori o predugovornoj odgovornosti. Troškove pripreme sklapanja ugovora, bez obzira na to je li ugovor stvarno sklopljen ili ne, zakon dijeli na vlastite i zajedničke.

Svaka strana snosi vlastite troškove, a to bi, na primjer, bili troškovi dopisivanja, angažiranja stručnjaka, zastupnika, putovanja i slično. Uostalom, takvi troškovi ulaze u poduzetnički rizik poduzetnika po samoj logici stvari.

⁷⁵ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, PŽ 2427/2023 od 6. prosinca 2023.
<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VTSRH2023PzB2427A8>, 12. veljače 2024.

⁷⁶ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revt 152/13-2 od 19. prosinca 2019.,
<https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba805f5e3c&q=>, dana 12. veljače 2024.

Kada su u pitanju zajednički troškovi, strane ih snose na jednake dijelove. Tu se primjerice može raditi o troškovima registracije ugovora i javnog bilježnika, troškovi naknade posrednika, sudske pristojbe i slično.⁷⁷

13. ZASTARA

Zahtjev za naknadom štete nastale zbog vođenja pregovora suprotno načelu savjesnosti i poštenja podliježe zastari, ali ne postoje specifična pravila koja bi se odnosila na predugovornu odgovornost. Budući da ne postoje posebna pravila, primjenjuju se opća pravila Zakona o obveznim odnosima koja se odnose na izvanugovornu odgovornost.⁷⁸ Naime, tijekom pregovora ugovora još nema, a time ni potraživanja temeljem ugovora, što dovodi do primjene pravila o izvanugovornoj odgovornosti. Drugim riječima, subjektivni je rok zastare tri godine od trenutka kada oštećenik sazna za štetu i štetnika, dok je objektivni rok pet godina od nastanka same štete.⁷⁹

15. ZAKLJUČAK

Institut predugovorne odgovornosti, proizašao iz Jheringove doktrine *culpa in contrahendo*, važan je element suvremenih pravnih sustava. Njegovo postojanje i razvoj svjedoče o potrebi prilagodbe prava izazovima moderne trgovine te zaštiti subjekata u pregovorima. Precizne definicije u zakonodavstvu i zastupljenost u međunarodni dokumenatima naglašavaju važnost ovog instituta u osiguravanju pravne sigurnosti u međunarodnim poslovnim odnosima. Pregovori su ključni u procesu sklapanja ugovora, posebno u trgovačkom pravu gdje su često dugotrajni i izrazito složeni. Iako pregovori sami po sebi ne obvezuju, zakonodavac prepoznaje njihovu važnost te je uspostavio određene mehanizme za zaštitu sudionika. Načelo dispozitivnosti i slobode ugovaranja ugrađeno je u mnoge pravne sustave, ali suočeno je s ograničenjima kako bi se osigurala pravna sigurnost. Načelo savjesnosti i poštenja, koje proizlazi iz rimskog prava, igra ključnu ulogu u predugovornoj fazi te obvezuje strane na suradnju, obavještanje i lojalno ponašanje. Ovo načelo ne može biti isključeno ili ograničeno te predstavlja temelj za pravedne i održive poslovne odnose. Razmatranje obujma odštete u predugovornoj odgovornosti predstavlja kompleksno pitanje, posebno kada je riječ o dosuđivanju izmakle dobiti. Dok postoji širok spektar mišljenja o tome što bi trebao obuhvatiti obujam naknade, sudovi često pristupaju dosuđivanju samo stvarne štete, ne

⁷⁷ Gorenc, et al., op. cit. u bilj. 22, str. 377.

⁷⁸ Baretić, op. cit. u bilj. 3, str. 30.

⁷⁹ Čl. 230. Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 145/23., 155/23.

uključujući izmaklu korist. U budućnosti možemo očekivati daljnje rasprave i pravne interpretacije o obujmu odštete u slučajevima predugovorne odgovornosti. S obzirom na nedoumice i neslaganja u teoretskim pristupima te različita stajališta u sudskoj praksi, vjerojatno će biti potrebno dodatno razmatranje i eventualna prilagodba zakonodavstva kako bi se ojačala pravna sigurnost i jasnoća u ovom području. Možemo očekivati da će sudovi nastaviti razvijati svoje pristupe i tumačenja zakonskih odredbi, što bi moglo dovesti do veće koherentnosti u rješavanju sličnih slučajeva u budućnosti.

14. LITERATURA

1. Barbić, J., Sklapanje ugovora po zakonu o obveznim odnosima, Zagreb, 1980.
2. Baretić, M., *Predugovorna odgovornost za štetu*, Odgovornost za štetu i osiguranje od odgovornosti za štetu, Zagreb, 2011, str. 3–30.
3. Baretić, M., *Predugovorna odgovornost*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 49, br.1, 1999, str. 49–102.
4. Crnić, I., *Zakon o obveznim odnosima s opsežnom sudskom praksom*, Zagreb, 1997.
5. Gorenc, V., et al., *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2014.
6. Gorenc, V., et al., *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2005.
7. Ivančić, V., *Predugovorna odgovornost*, Pravnik, vol. 40, br. 2(83), 2006, str. 137–149.
8. Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo. Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, Zagreb, 2014.
9. Knez, R., *Predugovorna odgovornost : članak 30. ZOO u usporedbi između anglosaksonskog i kontinentalnog pravnog sistema*, Pravo u gospodarstvu, vol.30., 1996., str. 863–881.
10. Milić, I., *Pregovori o sklapanju ugovora i predugovorna odgovornost*, Pravo i porezi, br. 4, 2019., str. 60–67.
11. Osrećak, J., *Poredbenopravni prikaz načela savjesnosti i poštenja*, Zagrebačka pravna revija, 2014, vol. 3, br. 1, 2014, str. 53–77.
12. Slakoper, Z.; Nikšić, S., *Dužna pažnja prema zakonu o obveznim odnosima*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 44, br. 1, 2023, str. 25–58.

SUDSKA PRAKSA:

1. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, PŽ 2427/2023 od 6. prosinca 2023., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VTSRH2023PzB2427A8> (12. veljače 2024.)
2. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revt 152/13-2 od 19. prosinca 2019., <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba805f5e3c&q=> (12. veljače 2024.)
3. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1054/04 od 14. rujna 2005., <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba8052deed&q=> (22. ožujka 2024.)